

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) katsoo, että esitysluonnosta ei voida pitää kannatettavana, vaikka siinä on myönteisiä tavoitteita. Kokonaisuutena arvioiden esitys sisältää merkittäviä riskejä lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen saatavuudelle, oikea-aikaisuudelle, laadulle sekä heidän oikeuksiensa toteutumiselle.

MLL pitää erityisen ongelmallisena sitä, että lakiehdotus näyttäytyy lyhytnäköisiä säästöjä tavoittelevana uudistuksena. Tämä vakava riski sille, että lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelut heikkenevät tilanteessa, jossa tuen tarve on monilta osin kasvanut. Esimerkiksi sosiaaliturvaan tehdyt mittavat leikkaukset lisäävät sosiaalihuollon tarvetta. Tällä hallituskaudella myös puolitetaan sote-järjestöjen valtionavustukset, mikä merkittävästi heikentää sote-järjestöjen kohtaavaa työtä ja mahdollisuuksia auttaa tuen tarpeessa olevia. Sosiaalihuollon lainsäädännön uudistamisen lähtökohtana tulee olla oikeuksien turvaaminen sekä tarpeenmukaisen tuen varmistaminen, ei niiden toteutumisen vaarantaminen.

Sosiaalihuollon uudistusta ollaan tekemässä tilanteessa, jossa hyvinvointialueisiin kohdistuu merkittäviä taloudellisia sopeutustoimia. Hallituksen esitysluonnoksessa ehdotetut lainsäädännön väljennykset muodostavat tässä tilanteessa riskin sille, että lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelut ja tuki heikkenevät. Hallitus on myös aiemmin nostanut huomattavasti terveydenhuollon asiakasmaksuja, millä on vaikutusta myös lapsiperheisiin. Käsillä olevassa esitysluonnoksessa ehdotetaan sosiaalihuollon asiakasmaksujen korottamista, mikä heikentää tilannetta entisestään.

MLL korostaa, että esitystä tulee arvioida myös suhteessa YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen ja sen toimeenpanoa valvovan lapsen oikeuksien komitean linjauksiin. Komitea on todennut, että valtion ei pidä ryhtyä tarkoituksellisesti taloudellisiin, sosiaalisiin ja sivistyksellisiin oikeuksiin liittyviin heikentäviin toimiin. Talouskriisien aikana mahdollisia heikentäviä toimia voidaan harkita ainoastaan, jos kaikki muut vaihtoehdot on arvioitu huolellisesti ja on varmistettu, että vaikutukset kohdistuvat viimeisenä lapsiin ja erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin. Lisäksi valtion on kyettävä osoittamaan, että tällaiset toimet ovat välttämättömiä, kohtuullisia, oikeasuhtaisia, syrjimättömiä ja väliaikaisia sekä että oikeuksien toteutumisen taso palautetaan mahdollisimman pian.

MLL katsoo, että lakiehdotus ei täytä näitä edellytyksiä. Esityksessä ei ole riittävästi arvioitu vaihtoehtoisia ratkaisuja eikä varmistettu, että heikennykset kohdistuisivat viimeisenä lapsiin. Päinvastoin esityksen kielteiset vaikutukset kohdistuvat erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin.

Esitykseen sisältyvät säästötavoitteet ja velvoitteiden väljentyminen johtanevat palveluihin pääsyn kriteerien kiristymiseen. Tämä lisää riskiä, että lapset ja perheet eivät saa tarvitsemaansa tukea riittävän varhaisessa vaiheessa, jolloin tilanteet ehtivät vaikeutua ennen tuen saamista. Samanaikaisesti lastensuojelun kynnyistä nostetaan ja asiakkaita siirrytään perustason palveluihin tilanteissa, jossa näiden palvelujen resursseja ja osaamista ei ole vahvistettu. Tämä voi lisätä raskaampien palvelujen tarvetta ja kustannuksia myöhemmin.

Sääntelyn väljentyminen ja hyvinvointialueille jäävä laaja harkintavalta lisäävät merkittävästi palvelujen alueellisen eriytymisen riskiä. Tämä voi johtaa siihen, että lasten ja perheiden oikeus palveluihin toteutuu eri tavoin riippuen asuinpaikasta, mikä heikentää yhdenvertaisuutta ja vaarantaa perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Uusi lapsiperhepalvelu jää esityksessä sisällöltään liian väljäksi eikä sen keskeisiä elementtejä, kuten moniammatillisuutta, kotiin vietävää tukea ja lapsen kasvun ja kehityksen arviointia, turvata riittävän selkeästi. Tämä voi heikentää varhaista tunnistamista ja varhaista tukea, erityisesti tilanteissa, joissa lapsen tai perheen tuen tarve on monimuotoinen ja vaatii erityisosaamista. Samalla on riski, että palvelujen sisältö ja laatu vaihtelevat merkittävästi alueittain.

Esitys heikentää myös moniammatillisia rakenteita ja erityisosaamisen saatavuutta. Tämä vaikeuttaa lasten ja perheiden tilanteiden kokonaisvaltaista arviointia ja voi johtaa siihen, että tuen tarvetta ei tunnusteta riittävän varhain tai siihen ei puututa tarkoituksenmukaisesti. Moniammatillisuuden heikkeneminen on erityisen ongelmallista niiden lasten kannalta, joiden tilanteet ovat monimutkaisia ja edellyttävät useiden eri alojen osaamista.

Lisäksi esitykseen sisältyy useita muutoksia, jotka voivat heikentää asiakkaiden oikeusturvaa. Palvelujen ja muun tuen välinen rajanveto hämärtyy, hallintopäätösten merkitys vähenee ja kirjaamisvelvoitteita kevennetään, mikä voi vaikeuttaa perheiden mahdollisuuksia saada tietoa oikeuksistaan ja hakea muutosta. Tämä lisää riskiä, että lapset ja perheet eivät tosiasiallisesti saa heille kuuluvia palveluja tai että heidän oikeuksiensa toteutumista ei pystytä valvomaan riittävästi.

Tuen tarpeen arvioinnin ja asiakassuunnittelun velvoittavuuden heikentyminen voi puolestaan johtaa pinnallisiin arvioihin ja puutteelliseen kokonaiskuvaan lapsen ja perheen tilanteesta. Tämä vaarantaa lapsen edun toteutumisen, koska palvelujen kohdentaminen ei välttämättä perustu riittävän perusteelliseen arvioon.

Esityksessä ei myöskään riittävästi varmisteta henkilöstöressurssien riittävyttä suhteessa kasvavaan palvelutarpeeseen. Tämä voi johtaa palvelujen jonoutumiseen, työn laadun heikkenemiseen ja siihen, että osa lapsista ja perheistä jää ilman tarvitsemaansa tukea. Samanaikaisesti esityksen taloudellisten vaikutusten arviointi on puutteellista. Esityksessä korostuvat lyhyen aikavälin säästöt ilman riittävää arviota pitkän aikavälin vaikutuksista. Varhaisen tuen heikentyminen lisännee myöhemmin raskaampien ja kalliimpien palvelujen tarvetta.

MLL katsoo kokonaisuutena, että esitys ei nykyisellään riittävästi turvaa lasten, nuorten ja lapsiperheiden oikeutta saada oikea-aikaista, riittävää ja laadukasta tukea eikä varmistaa heidän oikeuksiensa toteutumista.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Ei

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) katsoo, että esityksen tavoitteet ovat sinänsä kannatettavia erityisesti siltä osin, kun tavoitteena on vahvistaa varhaista tukea, sujuvoittaa asiakasprosesseja ja kohdentaa palveluja paremmin asiakkaiden tarpeisiin. Ehdotetut muutokset eivät kuitenkaan keskeisiltä osin tue näiden tavoitteiden toteutumista käytännössä.

Esityksen keskeiseksi tosiasialliseksi tavoitteeksi näyttäytyy hyvinvointialueiden järjestämisvastuun keventäminen ja kustannusten karsiminen, mikä on ristiriidassa palvelujen oikea-aikaisuuden, saatavuuden ja laadun parantamista koskevien tavoitteiden kanssa. Samaan aikaan kun esityksessä korostetaan varhaisen tuen merkitystä, sääntelyä väljennetään, velvoittavuutta kevennetään ja henkilöstöressurssien riittävyteen liittyy merkittäviä epävarmuuksia. Tämä johtanee siihen, että palvelujen saatavuus heikkenee, tuki viivästyy ja ennaltaehkäisevä työ heikkenee.

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden näkökulmasta huolestuttavaa on, että ehdotettu sääntely jättää keskeisiä palveluja ja niiden sisältöä koskevia määrittelyjä aiempaa yleisemmälle tasolle. Tämä lisää riskiä hyvinvointialueiden välisen eriytymisen kasvulle. Lasten ja perheiden pääsy tarvitsemiinsa palveluihin vaihtelee nykyistä enemmän alueittain. Liian väljä sääntely voi heikentää asiakkaiden mahdollisuuksia ymmärtää oikeuksiaan.

Tavoitteet varhaisesta tuesta ja palvelujen vaikuttavuuden parantamisesta eivät toteudu ilman riittävää moniammatillista osaamista ja palvelujen yhteensovittamista. Esitykseen sisältyvä riski moniammatillisten rakenteiden heikkenemisestä ja erityisosaamisen kaventumisesta - muun muassa perhe- ja kasvatuseuvonnan poistaminen laista – voi vaikeuttaa tuen tarpeiden varhaista tunnistamista. MLL arvioikin, että esityksen vaikutukset voivat monin osin olla päinvastaisia kuin sille asetetut tavoitteet. Varhainen tuki voi heikentyä, palvelujen saatavuus vaikeutua ja asiakkaiden oikeusturva heikentyä.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) katsoo, että ehdotus erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskevasta 5 a §:stä on tavoitteiltaan osittain kannatettava, mutta se ei nykyisessä muodossaan riittävästi turvaa erityistä tukea tarvitsevien lasten ja heidän perheidensä oikeutta saada oikea-aikaista ja riittävää tukea ja apua.

MLL pitää myönteisenä sitä, että erityistä tukea tarvitsevan asiakkaan määrittelyä pyritään selkeyttämään ja kokoamaan yhteen. Tämä voi osaltaan tukea tuen tarpeen tunnistamista ja vahvistaa myös lasten ja perheiden oikeuksien toteutumista. Ehdotettu määritelmä on sisällöltään nykytilaa kapeampi, mikä on ongelmallista erityisesti lasten näkökulmasta.

Erytystä tukea tarvitsevan lapsen määritelmä painottuu esityksessä vahvasti lapsen kasvuolosuhteisiin ja käyttäytymiseen. MLL katsoo, että tämä ei riittävästi tunnista niitä tilanteita, joissa lapsen tai vanhemman vammaisuus, toimintarajoitteet tai moninaiset samanaikaiset tuen tarpeet aiheuttavat pitkäkestoista ja intensiivistä tuen tarvetta. Lisäksi määrittelyssä jää liian vähälle huomiolle se, että erityisen tuen tarve voi syntyä myös palvelujärjestelmän riittämättömästä kyvystä kohdata erilaisia lapsia ja nuoria, palveluiden hajanaisuudesta, palvelujen vaikeasta saavutettavuudesta ja perheiden kuormittumisesta.

MLL korostaa, että erityistä tukea tarvitsevien lasten perheet asioivat usein samanaikaisesti useissa palveluissa. Tuen tarpeen tunnistamisen tulee kattaa myös tilanteet, joissa perheen voimavarat heikkenevät palvelujen riittämättömän tuen vuoksi, vaikka perheellä olisi lähtökohtaisesti kyky hakea apua. Mikäli määritelmä jää liian kapeaksi, on vaarana, että osa tukea tarvitsevista lapsista ja perheistä jää erityisen tuen ulkopuolelle eikä saa tarvitsemiansa palveluja.

MLL pitää välttämättömänä, että erityistä tukea tarvitsevalle lapselle turvataan oikeus sosiaalityöntekijään omatyöntekijänä sekä suunnitelmalliseen ja pitkäjänteiseen tukeen. Nämä ovat keskeisiä edellytyksiä lapsen edun toteutumiselle, sillä erityistä tukea tarvitsevat lapset tarvitsevat usein koordinoitua ja jatkuvaa tukea useilta toimijoilta.

Lisäksi MLL korostaa, että erityistä tukea koskevassa sääntelyssä tulee huomioida riittävästi moniammatillinen yhteistyö. Rajaus pelkästään sosiaalihuollon palveluihin ei vastaa lasten ja perheiden todellisia tuen tarpeita, jotka usein edellyttävät tiivistä yhteistyötä terveydenhuollon ja muiden palvelujen kanssa.

Kokonaisuutena MLL arvioi, että 5 a §:n tavoitteet ovat sinänsä kannatettavia, mutta pykälää tulisi täsmentää. Erytystä tukea tarvitsevan lapsen määritelmän tulee olla riittävän laaja ja joustava, jotta se kattaa erilaiset elämäntilanteet ja palvelujärjestelmän ongelmista aiheutuneet kuormitustilanteet. Ilman näitä täsmennyksiä on merkittävä riski, että kaikkein monen tukea tarvitsevan lapsen oikeus riittävään ja oikea-aikaiseen tukeen ei toteudu.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) katsoo, että erillisen hyvinvoinnin edistämistä koskevan 10 a §:n tavoitteet ovat lähtökohtaisesti kannatettavia. Pykäläehdotus ei kuitenkaan nykyisessä muodossaan riittävästi turvaa lasten ja nuorten hyvinvoinnin systemaattista edistämistä eikä heidän erityistarpeidensa huomioon ottamista.

MLL pitää tärkeänä, että sosiaalihuollon roolia hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä vahvistetaan ja että hyvinvoinnin edistäminen tunnistetaan osaksi sosiaalihuollon perustehtävää. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin kannalta ennaltaehkäisevä työ, varhainen tuki sekä rakenteellinen sosiaalityö ovat keskeisiä keinoja ehkäistä ongelmien kasautumista ja vähentää raskaampien palvelujen tarvetta myöhemmin.

Ehdotettu säännös jää liian yleisluonteiseksi, ja samalla laista poistetaan aiempia, tarkemmin kohdennettuja kirjauksia esimerkiksi lasten ja nuorten hyvinvoinnin seurannasta sekä mielenterveyden ja päihdetyön edistämisestä. MLL arvioi, että tällaisten kohdennettujen kirjausten poistaminen voi käytännössä johtaa siihen, että lasten ja nuorten monimuotiset tarpeet jäävät riittämättömälle huomiolle palvelujärjestelmässä. Lasten ja nuorten asema ei vahvistu pelkästään yleisellä tasolla olevalla sääntelyllä, vaan edellyttää nimenomaisia velvoitteita heidän hyvinvointinsa seuraamiseen ja edistämiseen.

Riskinä on, että hyvinvoinnin edistäminen eriytyy alueittain resurssien mukaan. Tämä on ongelmallista lasten ja nuorten näkökulmasta, sillä yhdenvertaiset mahdollisuudet hyvinvointiin ja ennaltaehkäiseviin palveluihin tulee turvata koko maassa. Mikäli sääntely ei riittävästi ohjaa ja velvoita hyvinvointialueita, on vaarana, että ennaltaehkäisevä työ jää resurssipaineissa toissijaiseksi suhteessa muihin palvelutarpeisiin.

Kokonaisuutena MLL arvioi, että vaikka 10 a §:n tavoitteet ovat oikeansuuntaisia, ehdotettu sääntely ei riittävällä tavalla varmista lasten ja nuorten hyvinvoinnin systemaattista edistämistä eikä ennaltaehkäisevän työn toteutumista. Pykälää tulisi täydentää siten, että lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuranta ja edistäminen kirjataan selkeästi ja velvoittavasti, rakenteellisen sosiaalityön rooli turvataan ja hyvinvointialueiden välistä eriytymistä ehkäistään vahvemalla ohjauksella.

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) katsoo, että ehdotukset sosiaalityötä ja sosiaaliohjausta koskevaksi sääntelyksi eivät ole riittävän selkeitä eivätkä kaikilta osin toteuttamiskelpoisia lasten, nuorten ja lapsiperheiden näkökulmasta.

MLL pitää tärkeänä, että sosiaalityötä ja sosiaaliohjausta pyritään vahvistamaan ja suuntaamaan tarvelähtöisemmin sekä korostamaan varhaista tukea. Ehdotettuun sääntelyyn sisältyy merkittäviä riskejä, jotka voivat käytännössä heikentää lasten ja perheiden palvelujen saatavuutta, oikea-aikaisuutta, varhaista tukea ja oikeusturvaa.

Keskeinen ongelma on se, että sääntely hämärtää sosiaalityön, sosiaaliohjauksen, tuen ja varsinaisten palvelujen välistä suhdetta. Käsitteet jäävät epäselviksi ja niiden konkreettinen merkitys asiakkaan oikeuksien kannalta vaikeasti hahmotettavaksi. Tämä on ongelmallista lapsiperheiden

näkökulmasta, sillä palvelujärjestelmän on oltava selkeä ja ennakoitava tilanteissa, joissa tarvitaan nopeaa ja vaikuttavaa tukea. Epäselvä sääntely voi johtaa tilanteisiin, joissa lapset ja perheet jäävät vaille tarvitsemiaan palveluja ja tukea.

MLL pitää riskinä sitä, että sosiaalityöstä ja sosiaalihojauksesta ei tehtäisi valituskelpoisia hallintopäätöksiä. Tämä heikentää asiakkaiden oikeusturvaa ja mahdollisuuksia hakea muutosta tilanteissa, joissa tuki ei vastaa tarpeita. Lasten ja nuorten kohdalla tällainen epäselvyys voi tarkoittaa sitä, että heidän oikeutensa riittävään tukeen toteutuvat sattumanvaraisesti tai viivästyvät, mikä voi pahentaa tilanteita merkittävästi.

Lisäksi ehdotuksiin sisältyy riski siitä, että sosiaalityöstä ja sosiaalihojauksesta muodostuu uusi kynnyks palveluihin pääsemiselle. Asiakkaiden tuen tarpeisiin ei usein voida vastata pelkällä ohjauksella ja neuvonnalla, vaan tarvitaan konkreettisia palveluja. Lasten ja perheiden tilanteissa tämä tarkoittaa, että pelkkä keskustelutuki ei usein riitä, vaan tarvitaan esimerkiksi perhetyötä, kotipalvelua, kasvatus- ja perheneuvontaa, kuntouttavia palveluja tai muuta tukea. Jos palveluihin pääsy viivästyy sosiaalityön ja sosiaalihojauksen vaiheiden vuoksi, vaarantuu oikea-aikainen ja varhainen tuki ja apu erityisesti haavoittuvassa asemassa oleville lapsille ja nuorille.

MLL pitää myös ongelmallisena ehdotuksiin sisältyvää korostusta asiakkaan omista voimavaroista, läheisten tuesta ja muista kuin julkisista palveluista. Vastuu tuen järjestämisestä siirtyy liikaa perheille tai heidän läheisilleen. Lapsiperheiden näkökulmasta tämä voi lisätä kuormitusta ja johtaa tilanteisiin, joissa lapsen etu ei toteudu, koska riittäviä julkisia palveluja ei järjestetä. MLL huomauttaa myös, että sote-järjestöjen valtionavustuksia leikataan kuluvalle hallituskaudella 50 prosentilla, mikä heikentää merkittävästi järjestöjen mahdollisuuksia auttaa tukea tarvitsevia lapsia, nuoria ja perheitä.

MLL kiinnittää huomiota myös siihen, että sääntely ei riittävästi turvaa moniammatillista yhteistyötä ja palvelujen yhteensovittamista. Lasten, nuorten ja perheiden tarpeet ovat usein monialaisia, ja niiden tunnistaminen ja niihin vastaaminen edellyttävät sosiaalihuollon, terveydenhuollon sekä muiden toimijoiden saumatonta yhteistyötä. Palvelujärjestelmän monimutkaisuus edellyttää aktiivista palveluohjausta ja koordinointia, jotta perheet eivät putoa palvelujen väliin. Tässä monialainen ja monitoimijainen perhekeskusmalli on keskeisessä roolissa. Valitettavasti Terveyden ja hyvinvoinnin laitos on lopettanut perhekeskustoiminnan valtakunnallisen koordinoinnin ja kehittämisen.

Kokonaisuutena MLL arvioi, että ehdotukset eivät riittävällä tavalla turvaa lasten, nuorten ja lapsiperheiden oikeutta saada tarvitsemaansa tukea, apua ja palveluita. Sääntelyä tulisi täsmentää siten, että sosiaalityön ja sosiaalihojauksen rooli suhteessa palveluihin on selkeä, asiakkaiden oikeus valituskelpoisiin päätöksiin turvataan ja palveluihin pääsy ei viivästy väliportaiden vuoksi.

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) katsoo, että ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ei ole riittävän selkeä eikä toteuttamiskelpoinen. MLL pitää sinänsä myönteisenä tavoitteena sitä, että

lapsiperheiden palveluja pyritään kokoamaan kokonaisuudeksi ja madaltamaan tuen saamisen kynnystä. Palvelujen yhteensovittamisen parantaminen ja mahdollisuus tarjota taloudellista tukea aiempaa laajemmin ovat tärkeitä tavoitteita. Taloudellisen tuen laajentaminen myös erityistä tukea tarvitseville lapsille voi vahvistaa perheiden arjen hallintaa ja vähentää kuormitusta tilanteissa, joissa lastensuojelun kriteerit eivät täyty.

Ehdotettu sääntely jää kuitenkin liian yleiselle tasolle, eikä lapsiperhepalvelun sisältöä määritellä riittävän täsmällisesti. Tämä heikentää asiakkaiden mahdollisuuksia ymmärtää oikeuksiaan ja arvioida palvelujen tosiasiallista saatavuutta. Lasten ja perheiden näkökulmasta on keskeistä, että laissa määritellään selkeästi, mitä palveluja on saatavissa ja millä edellytyksillä. Liian väljä sääntely lisää riskiä siitä, että palvelujen toteutus vaihtelee merkittävästi hyvinvointialueittain.

MLL pitää erityisen huolestuttavana sitä, että uudistus antaa hyvinvointialueille laajan harkintavallan palvelujen toteuttamisessa samaan aikaan, kun hyvinvointialueiden taloudelliset paineet ovat merkittäviä. Tämä kasvattaa riskiä siitä, että ennaltaehkäisevään ja varhaisen tuen palveluihin kohdennetaan liian vähän resursseja. Tällöin perheet eivät saa tarvitsemaansa tukea ajoissa, mikä voi johtaa tilanteiden kriisiytymiseen ja lisätä raskaampien palvelujen, kuten lastensuojelun, tarvetta.

Erytystä asiantuntemusta vaativien palvelujen saatavuus uhkaa heikentyä ehdotetun muutoksen myötä. Kasvatus- ja perheneuvonnan sekä muun moniammatillisen tuen roolin heikentyminen voi vaikeuttaa lasten kehitykseen, mielenterveyteen ja perhetilanteisiin liittyvien tuen tarpeiden varhaista tunnistamista ja tarvittavan avun ja tuen järjestämistä. MLL katsoo, että lapsiperhepalvelun tulee sisältää riittävä erityisosaaminen ja mahdollistaa moniammatillinen työskentely, jotta lasten ja nuorten tarpeisiin voidaan vastata vaikuttavasti. MLL pitää välttämättömänä perhe- ja kasvatusneuvonnan turvaamista laissa jatkossakin.

Kokonaisuutena MLL arvioi, että ehdotus sisältää kannatettavia tavoitteita, mutta sääntelyä tulee merkittävästi täsmentää, jotta palvelujen sisältö, saatavuus ja riittävyys voidaan turvata yhdenvertaisesti eri alueilla. Erityisesti on varmistettava, että lapsiperhepalvelu sisältää riittävän vahvan veloitteen varhaiseen tukeen, moniammatilliseen yhteistyöhön ja erityisosaamiseen sekä turvaa perheiden oikeuden saada tarvitsemaansa tukea oikea-aikaisesti.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) katsoo, että ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta ei ole riittävän selkeä eikä kaikilta osin toteuttamiskelpoinen lapsiperheiden näkökulmasta.

MLL pitää sinänsä myönteisenä sitä, että palvelua pyritään kehittämään kokonaisvaltaisemmaksi ja vastaamaan tilanteisiin, joissa asiakkailla on samanaikaisesti monia tuen tarpeita. Lapsiperheiden kannalta on tärkeää, että työikäisten vanhempien toimintakyvyn tukeminen, osallisuuden vahvistaminen ja työllistymisen edistäminen nähdään osana perheen hyvinvoinnin kokonaisuutta.

Vanhemman toimintakyky ja arjen hallinta heijastuvat suoraan lapsen hyvinvointiin, ja siksi palvelujen tulisi tukea perheen tilannetta kokonaisvaltaisesti.

Ehdotukseen sisältyy kuitenkin merkittäviä epäselvyyksiä ja riskejä. Palvelun määrittely on väljä ja sen velvoittavuus heikko, mikä vaikeuttaa sen ennakoitavuutta ja yhdenvertaista toteutumista. Palvelun määrärahasidonnaisuus lisää riskiä, että tuki jää käytännössä riittämättömäksi juuri niille perheille, joissa vanhemman toimintakykyyn liittyvät haasteet heikentävät lasten arkea. Tämä on erityisen ongelmallista tilanteissa, joissa perhe tarvitsee pitkäjänteistä ja konkreettista tukea eikä pelkkää ohjausta tai keskustelutukea.

MLL pitää myös ongelmallisena, että palvelun rooli suhteessa muihin palveluihin jää epäselväksi ja sitä kuvataan viimesijaiseksi. Lapsiperheiden näkökulmasta tämä merkitsee, että vanhemman tuen tarve voi selvitä liian myöhään, jolloin myös lapsen tilanteeseen liittyvät riskit voivat kasautua. Palvelun tulisi toimia rinnakkaisena ja täydentävänä tukena, jotta perhe saa tarvitsemansa tuen riittävän varhaisessa vaiheessa.

Palvelun toteuttaminen edellyttää tiivistä ja toimivaa yhteistyötä sosiaalihuollon ja työvoimapalvelujen välillä. Ilman selkeitä rakenteita ja vastuunjakoa on riski, että palvelut jäävät erillisiksi eikä asiakkaan kokonaistilannetta huomioida riittävästi.

Kokonaisuutena MLL arvioi, että ehdotus sisältää kannatettavia tavoitteita, mutta palvelun sääntelyä tulee täsmentää merkittävästi. Erityisesti on varmistettava, että palvelu on saavutettava ja varhaisessa vaiheessa tarjolla ja että se sisältää konkreettisia tukitoimia, joilla tuetaan palvelua tarvitsevia lapsiperheitä kokonaisuutena.

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) katsoo, että luvun 3 kokonaisuus sisältää useita keskeisiä muutoksia, joilla on merkittäviä vaikutuksia lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluihin sekä heidän oikeuksiensa toteutumiseen. Huolestuttavaa on, että ehdotettu sääntely voi käytännössä heikentää palvelujen ja riittävän tuen saatavuutta.

MLL pitää ongelmallisena ehdotettua sääntelyä, jonka mukaan sosiaalipalveluja järjestettäisiin vain, jos sosiaalihuollon ammatillinen tuki ei ole riittävää eikä muita keinoja ole kohtuudella käytettävissä. Sääntely jättää paljon tulkinnanvaraa ja voi johtaa tilanteisiin, joissa perheitä ohjataan ensisijaisesti käyttämään epävirallista tukea, kuten läheisten apua tai kolmannen sektorin palveluja, vaikka tarve olisi julkisille sosiaalihuollon palveluille. Lapsiperheiden näkökulmasta tämä voi lisätä perheiden kuormitusta ja heikentää mahdollisuuksia saada riittävää ja oikea-aikaista tukea. MLL myös huomauttaa, että hallitus leikkaa kautensa aikana puolet sote-järjestöjen valtionavustuksista, mikä heikentää merkittävästi sote-järjestöjen kohtaavaa työtä ja mahdollisuuksia auttaa ja tukea lapsia, nuoria ja lapsiperheitä.

MLL korostaa, että lapsen etu edellyttää, että palvelujärjestelmä on selkeä ja velvoittava eikä jätä ratkaisevia kysymyksiä hyvinvointialueiden harkinnan varaan. Esitykseen sisältyy riski asiakkaiden ohjautumisesta palvelusta toiseen ilman selkeää vastuunkantoa, mikä voi johtaa väliinputoamisiin. Tämä riski on erityisen suuri lapsiperheissä, joissa tuen tarpeet ovat usein monimuotoisia ja edellyttävät pitkäjänteistä palvelujen yhteensovittamista.

Lisäksi MLL pitää tärkeänä, että sosiaalihuollon asiantuntijatyö ei muodostu erilliseksi vaiheeksi, joka hidastaa tarvittaviin palveluihin pääsyä. Erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden kohdalla pelkkä sosiaalityö tai sosiaaliohjaus ei useinkaan riitä, vaan tarvitaan myös konkreettisia sosiaalipalveluja. Lapset ja nuoret ovat riippuvaisia siitä, että perhe saa riittävän tuen ajoissa, ja siksi palveluihin pääsyn tulee olla sujuvaa eikä hallinnollisesti porrastettua.

MLL kiinnittää huomiota myös siihen, että ehdotukset voivat hämärtää vastuita eri toimijoiden välillä. Jos vastuu tuen järjestämisestä jää epäselväksi, on riskinä, että asiakkaan kokonaistilanteeseen ei vastata. Lapsiperheiden kohdalla tämä voi tarkoittaa, että kukaan ei vastaa riittävästi perheen tilanteen kokonaisarviosta ja tuen koordinoinnista, mikä heikentää tuen vaikuttavuutta.

MLL pitää myös tärkeänä, että sosiaalihuollon palvelujen järjestämisessä huomioidaan lasten ja nuorten erityiset tarpeet systemaattisesti. Ilman selkeää sääntelyä lasten asema voi jäädä huomioitta aikuisten palveluissa. MLL katsoo, että aikuiselle suunnatussa palvelussa tulee arvioida myös tarpeen mukaisesti perheen alaikäisten lasten tilanne ja varmistaa, että heidän tarvitsemansa tuki järjestetään.

Kokonaisuutena MLL arvioi, että luvun 3 sääntelyä tulee täsmentää, jotta se turvaa lasten, nuorten ja lapsiperheiden oikeuden saada riittäviä, oikea-aikaisia ja yhteensovitettuja palveluja. Erityisesti on varmistettava, että palveluihin pääsy ei vaikeudu, vastuut ovat selkeät ja että lapsen etu ohjaa palvelujen järjestämistä kaikissa tilanteissa.

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) katsoo, että sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaihetta koskevat ehdotukset eivät ole riittävän selkeitä eivätkä kaikilta osin toteuttamiskelpoisia lasten, nuorten ja lapsiperheiden näkökulmasta.

MLL pitää myönteisenä tavoitteena sitä, että sosiaalihuollon yhteydenottoon pääsyä nopeutetaan ja neuvontaa sekä ohjausta vahvistetaan. Lasten, nuorten ja perheiden kannalta on tärkeää, että tukea on saatavilla matalalla kynnyksellä ja ilman tarpeetonta viivettä. Ehdotettu sääntely sisältää kuitenkin epäselvyyksiä koskien sitä, milloin on kyse pelkästä neuvonnasta ja ohjauksesta, milloin tuen tarpeen arvioinnista ja milloin varsinaisesta palveluja koskevasta päätöksenteosta. Tällainen epäselvyys voi käytännössä heikentää asiakkaiden oikeusturvaa ja vaikeuttaa heidän mahdollisuuksiaan ymmärtää omaa asemaansa sosiaalihuollossa.

MLL pitää ongelmallisena sitä, että neuvonnan ja ohjauksen sekä tuen tarpeen arvioinnin välinen raja hämärtyy. Riskinä on, että neuvonnan ja ohjauksen nimissä tehdään tosiasiallisia ratkaisuja, jotka vaikuttavat perheen oikeuteen palveluihin ilman asianmukaista dokumentointia ja valituskelpoista päätöstä. Lapsiperheiden kohdalla tämä voi johtaa siihen, että tuen tarve jää tunnistamatta tai siihen ei vastata riittävästi, mikä heikentää mahdollisuutta saada oikea-aikaista tukea ja apua.

Ehdotuksiin liittyy myös epäselvyyksiä sosiaalihuoltoasian vireilletulon ja asiakkuuden alkamisajankohdan määrittelyssä. Sääntely ei yksiselitteisesti määritä, milloin asia tulee vireille ja milloin asiakkuus alkaa, mikä voi aiheuttaa tulkintaeroja käytännössä. MLL korostaa, että lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta on välttämätöntä, että asiakkuuden alkaminen ja siihen liittyvät velvoitteet ovat selkeästi määriteltyjä, jotta tuki käynnistyy viivytyksettä.

MLL kiinnittää huomiota myös siihen, että tuen tarpeen arviointia koskeva sääntely heikkenee. Ehdotus ei luo asiakkaalle riittävän vahvaa oikeutta saada tuen ja palvelutarpeen arviointi, ja arviointi voi käytännössä jäädä suppeaksi tai kertaluonteiseksi. Lasten ja nuorten kohdalla tämä on ongelmallista, koska heidän tilanteensa edellyttävät usein monialaista ja huolellista arviointia sekä lapsen oman näkemyksen huomioon ottamista.

Lisäksi MLL pitää huolestuttavana sitä, että sääntely ei riittävästi turvaa asiakkaan oikeutta saada kirjallinen dokumentaatio tuen tarpeen arvioinnista ja selkeää päätöstä palveluista. Ilman asianmukaista dokumentointia asiakkaan on vaikea valvoa oikeuksiaan ja hakea muutosta. Lapsiperheiden näkökulmasta tämä voi tarkoittaa, että lapsen etu ei toteudu, jos perhe ei saa tietoa siitä, mihin se on oikeutettu ja millä perusteella ratkaisuja tehdään.

MLL pitää myönteisenä sitä, että ehdotuksiin sisältyy tavoite nopeuttaa yhteyden saantia sosiaalihuoltoon ja turvata henkilökohtainen keskustelu määräajassa. On kuitenkin riski, että nämä keskustelut jäävät pinnallisiksi tai toteutetaan käytännössä tavalla, joka ei mahdollista perheen tilanteen perusteellista kartoittamista. Lasten osalta on tärkeää, että arviointi perustuu riittävään vuorovaikutukseen, lapsen kohtaamiseen ja perheen kokonaistilanteen ymmärtämiseen.

Kokonaisuutena MLL arvioi, että ehdotukset eivät riittävällä tavalla turvaa lasten, nuorten ja lapsiperheiden oikeutta selkeään ja oikeudet turvaavaan asiakasprosessiin. Sääntelyä tulee täsmentää siten, että eri vaiheiden merkitys on selkeä, asiakkaan oikeus tuen tarpeen arviointiin ja kirjallisiin päätöksiin turvataan, ja että lapsen edun mukainen, kokonaisvaltainen arviointi toteutuu kaikissa tilanteissa.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) pitää tärkeänä, että asiakassuunnitelman asemaa osana sosiaalihuollon asiakasprosessia säilytetään ja että sen tavoitteena on jäsentää asiakkaan tuen tarpeet, tavoitteet ja tarvittavat toimenpiteet. Lasten, nuorten ja perheiden näkökulmasta asiakassuunnitelma on keskeinen väline, jolla varmistetaan tuen kokonaisuus, jatkuvuus ja eri palvelujen yhteensovittaminen. Ehdotettu sääntely jää kuitenkin liian väljäksi eikä riittävästi turvaa sitä, että asiakassuunnitelma laaditaan kaikissa niissä tilanteissa, joissa se on lapsen edun kannalta välttämätöntä.

MLL pitää ongelmallisena sitä, että asiakassuunnitelman laatiminen sidotaan väljään harkintaan eikä sen laatimista edellytetä selkeästi esimerkiksi silloin, kun lapsi tarvitsee useita palveluja tai pitkäkestoista tukea. Suunnitelma tulisi laatia aina tällaisissa tilanteissa, jotta varmistetaan tuen kokonaisuus sekä tuen riittävyyden ja vaikuttavuuden seuranta. Lapsen näkökulmasta tämä on

keskeistä, sillä ilman suunnitelmaa palvelut voivat jäädä irrallisiksi eikä kukaan vastaa kokonaisuuden toimivuudesta.

Lisäksi MLL kiinnittää huomiota siihen, että asiakassuunnitelman sisältöä koskevaa sääntelyä ollaan keventämässä. Tämä voi heikentää asiakkaan oikeusturvaa ja osallisuutta, jos suunnitelmaan ei enää kirjata riittävän yksityiskohtaisesti esimerkiksi palveluja, tavoitteita ja asiakkaan omaa näkemystä. Lasten ja nuorten kohdalla on erityisen tärkeää, että suunnitelma perustuu lapsen tilanteen kokonaisvaltaiseen arviointiin ja että myös lapsen tai nuoren oma näkökulma tulee näkyväksi.

MLL pitää myönteisenä sitä, että omatyöntekijän roolia ja tehtäviä pyritään vahvistamaan. Omatyöntekijä on lapsiperheiden näkökulmasta keskeinen toimija, joka vastaa tuen koordinoinnista ja toimii perheen pysyvänä kontaktina palvelujärjestelmässä. Omatyöntekijän nimeäminen ei toteudu riittävän velvoittavasti kaikissa tilanteissa, joissa siihen olisi tarvetta. MLL katsoo, että erityisesti lasten, nuorten ja perheiden kohdalla omatyöntekijä tulee nimetä aina, kun tuen tarve on jatkuvaa tai edellyttää useiden palvelujen yhteensovittamista.

MLL korostaa myös, että omatyöntekijämallin toimivuus edellyttää riittäviä henkilöstöresursseja ja osaamista. Ilman tätä on vaarana, että omatyöntekijä jää nimelliseksi eikä pysty huolehtimaan lapsen ja perheen tilanteen kokonaisvaltaisesta seurannasta ja koordinoinnista. Lapsiperheiden kohdalla tämä voi johtaa siihen, että palvelut jäävät hajanaisiksi ja tuen vaikuttavuus heikkenee.

Lisäksi MLL pitää tärkeänä, että asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä tukevat aidosti moniammatillista yhteistyötä. Ilman riittävää velvoittavuutta palvelujen yhteensovittaminen voi jäädä puutteelliseksi. Lasten ja nuorten tilanteet edellyttävät usein tiivistä yhteistyötä sosiaalihuollon, terveydenhuollon ja muiden toimijoiden välillä, ja tätä kokonaisuutta tulee johtaa suunnitelmallisesti.

Kokonaisuutena MLL arvioi, että ehdotukset eivät riittävällä tavalla turvaa asiakassuunnitelman ja omatyöntekijän keskeistä roolia lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluissa. Sääntelyä tulee täsmentää siten, että asiakassuunnitelma laaditaan systemaattisesti silloin, kun lapsi tai nuori tarvitsee useita tai pitkäkestoisia tukitoimia, sen sisältö turvaa asiakkaan oikeusturvan ja osallisuuden, sekä että omatyöntekijä nimetään riittävän laajasti ja hänellä on todelliset edellytykset vastata tuen koordinoinnista.

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) katsoo, että erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoituksen säätäminen on kannatettava ja tärkeä uudistus. Asiakasmitoituksen tavoitteena on turvata lapselle riittävä sosiaalityöntekijän tuki, mahdollistaa aito kohtaaminen ja varmistaa suunnitelmallinen, vaikuttava työskentely. Lasten oikeuksien toteutumisen näkökulmasta on välttämätöntä, että sosiaalityöntekijällä on tosiasialliset edellytykset hoitaa tehtävänsä laadukkaasti.

MLL kuitenkin katsoo, että ehdotetun asiakasmitoituksen taso sekä sen käytännön toteutuminen herättävät merkittävää epävarmuutta. Samaan aikaan kun asiakasmitoitusta säädetään, sosiaalihuollon piiriin ollaan siirtämässä huomattava määrä uusia lapsiasiakkaita, joilla voi olla vaativia ja pitkäkestoisia tuen tarpeita. Tämä lisää yksittäisen sosiaalityöntekijän vastuuta ja työn vaativuutta tavalla, joka ei ole linjassa mitoituksen tavoitteiden kanssa.

Ehdotettu asiakasmäärän enimmäistaso (47) on liian korkea suhteessa työn vaativuuteen. Erityistä tukea tarvitsevien lasten tilanteet edellyttävät usein tiivistä ja pitkäjänteistä työskentelyä, monialaista yhteistyötä sekä palvelujen yhteensovittamista. Liian korkea asiakasmäärä heikentää mahdollisuuksia kohdata lasta riittävästi, seurata tilanteen kehittymistä ja vastata tuen tarpeisiin oikea-aikaisesti.

MLL korostaa myös, että pelkkä mitoituksen säätäminen ei riitä, jos sen toteutumista ei pystytä varmistamaan käytännössä. Nykytilanteessa asiakasmitoitukset ylittyvät usein, ja sosiaalityöntekijöiden työkuorma on monin paikoin liian suuri. Tämä johtaa tilanteisiin, joissa lapsen oikeus riittävään tukeen ei toteudu, vaikka lainsäädännössä asetetaan tavoitteita työn laadulle. Ilman riittäviä henkilöstöresursseja, saatavuutta ja pysyvyyttä on vaarana, että myös nyt ehdotettu mitoitus jää muodolliseksi eikä paranna lasten asemaa käytännössä.

Kokonaisuutena MLL katsoo, että asiakasmitoituksen säätäminen on tärkeä ja kannatettava keino vahvistaa lasten oikeutta laadukkaaseen sosiaalityöhön. Ehdotettua tasoa tulee kuitenkin arvioida kriittisesti suhteessa työn vaativuuteen, ja ennen kaikkea tulee varmistaa, että mitoitus toteutuu käytännössä riittävien henkilöstöressurssien ja toimivien palvelurakenteiden avulla.

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) toteaa, että luvun 4 uudistukset voivat parhaimmillaan tukea asiakaslähtöisyyttä ja työn sujuvuutta, mutta nykyisellään ehdotetut säännökset sisältävät merkittäviä riskejä lasten ja perheiden palvelujen riittävyydelle, yhdenvertaisuudelle ja oikeusturvalle. Näiden riskien hallinta edellyttää veloitteiden täsmentämistä, riittäviä resursseja sekä vahvaa toimeenpanon ohjausta ja seurantaa.

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) katsoo, että ehdotus sosiaalityöntekijän erityisistä tehtävistä on kannatettava, mutta se ei nykyisessä muodossaan ole riittävän selkeä eikä kaikilta osin takaa lasten, nuorten ja lapsiperheiden kannalta tarvittavaa vaikuttavaa toimeenpanoa.

MLL pitää tärkeänä, että laissa tunnistetaan sosiaalityön erityisosaamisen tarve vaativissa asiakastilanteissa sekä palvelujen yhteensovittamisessa. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden tilanteissa sosiaalityöntekijän rooli on keskeinen erityisesti silloin, kun kyse on monialaisista tuen tarpeista, perheen kokonaistilanteen arvioinnista ja lapsen edun turvaamisesta. On myönteistä, että sääntelyssä pyritään vahvistamaan sosiaalityöntekijän vastuuta vaativissa tilanteissa ja korostamaan asiantuntijuuden merkitystä.

MLL arvioi kuitenkin, että esitys jää osin epäselväksi sen suhteen, missä laajuudessa sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät poikkeavat muista tehtävistä ja miten vastuu jakautuu käytännössä.

Lasten ja lapsiperheiden näkökulmasta on keskeistä, että sosiaalityöntekijän erityisosaaminen kohdentuu riittävän varhaisessa vaiheessa eikä vasta tilanteissa, joissa tuen tarve on jo kasautunut. Monissa asiakastilanteissa juuri varhainen, vaativa sosiaalityö on ratkaisevaa lapsen edun toteutumiseksi. Jos erityinen asiantuntijarooli jää kapeasti määritellyksi tai sitä sovelletaan vaihtelevasti, on riskinä, että lapset eivät saa tarvitsemaansa asiantuntevaa tukea oikea-aikaisesti.

MLL korostaa myös sosiaalityöntekijän roolia palvelujen yhteensovittajana ja asiakasprosessin kokonaisuuden johtajana. Lasten, nuorten ja perheiden tilanteet edellyttävät usein tiivistä yhteistyötä eri toimijoiden välillä, ja tämän yhteistyön koordinointi vaatii vahvaa osaamista ja selkeitä vastuita. Sosiaalityöntekijän tehtävissä tulisi korostaa nykyistä vahvemmin laaja-alaista palvelujärjestelmän tuntemusta ja monialaisen yhteistyön johtamista.

Lisäksi on varmistettava, että sosiaalityöntekijöillä on käytännössä riittävät aikaresurssit ja edellytykset hoitaa näitä vaativia tehtäviä, jotta säännöksen tavoitteet voivat toteutua.

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Kyllä

Perustelut tiiviisti?

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) pitää tärkeänä, että hyvinvointialueella on nimetty sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija, jolla on kokonaisvastuu sosiaalihuollon toiminnan lainmukaisuudesta, laadusta ja kehittämisestä. Lasten ja lapsiperheiden palveluissa tämä on erityisen tärkeää, sillä palvelukokonaisuudet ovat usein monimuotoisia ja edellyttävät eri palveluiden ja toimijoiden yhteensovittamista. Selkeä vastuutaho voi osaltaan vahvistaa palvelujen johdonmukaisuutta ja tukea lapsen edun toteutumista.

MLL arvioi kuitenkin, että ehdotettu sääntely jää osin liian yleiselle tasolle sen suhteen, millaista johtamisvastuuta viranhaltijalta edellytetään. Pelkkä sisällöllinen kehittämisvastuu ei riitä, vaan viranhaltijalla tulisi olla selkeä ja riittävän vahva toimivalta johtaa, ohjata ja valvoa sosiaalihuollon kokonaisuutta. Tällä on erityinen merkitys lasten ja perheiden palveluissa, joissa palvelujen laatu, saatavuus ja oikea-aikaisuus ovat keskeisiä lapsen oikeuksien toteutumisen kannalta. Ilman riittävää johtamisvaltaa on riskinä, että vastuutehtävä jää muodolliseksi eikä johda konkreettisiin parannuksiin palvelujärjestelmässä.

MLL korostaa myös, että sosiaalihuollosta vastaavan viranhaltijan tehtävissä tulee huomioida vahva asiantuntemus lasten ja perheiden palveluista. Lapsiperheiden tilanteet edellyttävät erityistä osaamista muun muassa lapsen kehityksestä, perheiden tuen tarpeista sekä moniammatillisesta yhteistyöstä.

Perhekeskustoimintamalli on keskeinen monialaisen ja monitoimijaisen lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen ja tuen yhteensovittamisen rakenne. MLL pitää hyvin valitettavana, että Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos on lakkauttanut perhekeskustoiminnan valtakunnallisen kehittämisen ja koordinaation.

Lisäksi MLL pitää tärkeänä, että viranhaltijan vastuisiin sisältyy nimenomaisesti palvelujen yhteensovittaminen sekä sosiaalihuollon sisäisesti että suhteessa muihin toimialoihin. Lasten ja nuorten palveluissa integraatio sosiaali- ja terveydenhuollon sekä esimerkiksi varhaiskasvatuksen, koulun ja muiden toimijoiden välillä on keskeistä. Ilman vahvaa koordinoitua palvelut jäävät helposti hajanaisiksi, mikä heikentää tuen vaikuttavuutta ja lisää riskiä, että lapsen tilannetta ei tarkastella kokonaisuutena.

MLL kiinnittää huomiota myös omavalvonnan merkitykseen. Sosiaalihuollosta vastaavan viranhaltijan tulee vastata siitä, että palvelujen laatua ja asiakasturvallisuutta seurataan systemaattisesti ja että havaittuihin puutteisiin puututaan. Lasten ja lapsiperheiden kohdalla tämä on erityisen tärkeää, sillä puutteet palveluissa voivat vaikuttaa pitkäkestoisesti lapsen hyvinvointiin ja kehitykseen.

Kokonaisuutena MLL toteaa, että viranhaltijan johtamisvastuun tulee olla riittävän vahva ja selkeä, hänen osaamisensa tulee kattaa lapsiperhepalvelut, ja hänen tehtäviinsä tulee sisältyä palvelujen yhteensovittaminen sekä toimiva omavalvonta.

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) pitää asiakastietojen kirjaamista tärkeänä osana sosiaalihuollon asiakasprosessia, palvelujen laatua sekä asiakkaiden oikeusturvan toteutumista. Lasten ja lapsiperheiden kohdalla huolellinen ja kattava kirjaaminen on erityisen tärkeää, koska tuen tarpeet ovat usein monimutkaisia, pitkäkestoisia ja edellyttävät useiden toimijoiden välistä yhteistyötä. Kirjaamisen avulla varmistetaan, että lapsen ja perheen tilanne hahmotetaan kokonaisuutena, tieto siirtyy eri toimijoiden välillä ja päätökset perustuvat riittävään ja ajantasaiseen tietoon.

MLL pitää ongelmallisena, että ehdotuksessa kirjaamisvelvoitetta kevennetään liiallisessa määrin. Kirjaamisen keventäminen voi heikentää sekä asiakkaan että työntekijän oikeusturvaa, koska ilman riittävää dokumentointia ei ole mahdollista arvioida tehtyjen ratkaisujen perusteita tai valvoa niiden lainmukaisuutta. Tämä on erityisen merkityksellistä lasten kohdalla, sillä heidän oikeuksiensa toteutuminen perustuu usein viranomaisarvioihin, joiden tulee olla läpinäkyviä ja jälkikäteen arvioitavissa.

Lisäksi MLL kiinnittää huomiota siihen, että esityksessä jää epäselväksi, mitä tietoja käytännössä tulee kirjata ja millä tasolla. Ehdotettu siirtyminen olennaisten tietojen kirjaamiseen voi johtaa tulkinnanvaraiseen ja vaihtelevaan kirjaamiskäytäntöön. Tällainen epäyhtenäisyys on ongelmallista lasten ja perheiden näkökulmasta, koska se voi heikentää palvelujen jatkuvuutta ja vaikeuttaa tuen suunnittelua sekä arviointia.

MLL katsoo, että riittävä kirjaaminen on myös edellytys vaikuttavalle asiakastyölle. Ilman laadukasta dokumentointia työn vaikuttavuutta ei voida arvioida eikä kehittää systemaattisesti. Lasten ja nuorten palveluissa tämä on erityisen tärkeää, koska tuen vaikutukset voivat näkyä vasta pitkällä aikavälillä ja niiden arviointi edellyttää systemaattista tiedon keruuta ja analysointia.

Lisäksi MLL korostaa, että kirjaamisella on keskeinen merkitys asiakkaan osallisuuden ja oikeusturvan kannalta. Asiakassuunnitelmien ja tuen tarpeen arviointien kirjaaminen mahdollistaa sen, että lapsen ja vanhempien oma näkemys tulee dokumentoiduksi ja että he voivat tarvittaessa vedota siihen. Ilman riittävää kirjaamista on riskinä, että lapsen näkökulma jää epäselväksi tai sivuun päätöksenteossa.

Kokonaisuutena MLL arvioi, että ehdotettu kirjaamista koskeva sääntely ei riittävällä tavalla turvaa lasten, nuorten ja lapsiperheiden oikeusturvaa, palvelujen laatua eikä vaikuttavuuden seurantaan. Sääntelyä tulee täsmentää siten, että kirjaamisvelvoite on riittävän kattava ja velvoittava, kirjaamisen sisältö on selkeästi määritelty ja varmistetaan yhtenäinen ja laadukas kirjaamiskäytäntö kaikilla hyvinvointialueilla.

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) katsoo, että asiakasmaksuihin ehdotetut korotukset ovat ongelmallisia myös lasten ja lapsiperheiden näkökulmasta, eikä esitys riittävällä tavalla turvaa palvelujen tosiasiallista saavutettavuutta kaikille niitä tarvitseville. MLL muistuttaa, että terveydenhuollon asiakasmaksuja on kuluvalle hallituskaudella nostettu huomattavasti, millä on vaikutuksia myös lapsiperheisiin.

MLL pitää tärkeänä lähtökohtana, että sosiaalihuollon palvelujen tulee olla aidosti saavutettavia ilman, että taloudelliset tekijät muodostuvat esteeksi tuen hakemiselle tai vastaanottamiselle. Asiakasmaksujen korotukset voivat käytännössä heikentää erityisesti paljon palveluja tarvitsevien perheiden asemaa ja johtaa tilanteisiin, joissa palveluja jätetään käyttämättä taloudellisista syistä. Lapsiperheiden näkökulmasta tämä on erityisen huolestuttavaa, koska tuen viivästyminen tai jääminen kokonaan käyttämättä voi vaikuttaa suoraan lasten hyvinvointiin, kasvuun ja kehitykseen.

MLL korostaa, että lapsiperheissä palvelujen käyttö ei koske vain yksittäistä palvelua, vaan usein useiden eri palvelujen kokonaisuutta. Perheille voi samanaikaisesti kertyä kustannuksia sosiaali- ja terveyspalveluista, lääkkeistä, matkakuluista sekä muista arjen välttämättömistä menoista. Näiden yhteisvaikutus voi muodostua kohtuuttomaksi erityisesti pienituloisille perheille, joissa taloudellinen liikkumavara on jo valmiiksi rajallinen. Tämä lisää riskiä lapsiperheköyhyyden edelleen syvenemisestä ja eriarvoisuuden kasvusta

MLL pitää huolestuttavana sitä, että asiakasmaksujen korotukset voivat vaikuttaa myös ennaltaehkäisevien palvelujen käyttöön. Esimerkiksi lapsiperheiden kotipalvelu voi jäädä monelta perheeltä hyödyntämättä liian korkeiden maksujen vuoksi. Tämä heikentää varhaisen tuen toteutumista ja voisi johtaa siihen, että perheiden tilanteet kriisiytyvät ennen kuin ne saavat tarvittavaa apua.

MLL korostaa, että lasten näkökulmasta maksujen vaikutuksia tulee arvioida erityisen huolellisesti. Lapset ovat riippuvaisia vanhempiensa taloudellisesta tilanteesta, eikä heillä ole mahdollisuutta vaikuttaa siihen, hakeutuuko perhe palveluihin. Taloudellisten esteiden lisääntyminen voi siten johtaa siihen, että juuri haavoittuvimmassa asemassa olevat lapset jäävät ilman tarvitsemiaan palveluja.

Lisäksi MLL katsoo, että esityksestä puuttuu riittävä kokonaisarvio sote-asiakasmaksujen vaikutuksista lapsiperheisiin. Yksittäisten maksujen tarkastelun sijaan tulee arvioida koko sote-asiakasmaksurasituksen yhteisvaikutusta eri perhetyypeille ja tuloluokille. Ilman tällaista

kokonaisarviota on vaarana, että muutosten todelliset vaikutukset jäävät tunnistamatta ja kohdentuvat epäoikeudenmukaisesti heikoimmassa asemassa oleviin perheisiin.

Kokonaisuutena MLL arvioi, että esitetyt asiakasmaksujen korotukset voivat heikentää lasten ja lapsiperheiden mahdollisuuksia saada tarvitsemiaan palveluja oikea-aikaisesti ja yhdenvertaisesti. MLL katsoo, että asiakasmaksujen tasoa ja rakennetta tulee tarkastella uudelleen siten, että ne eivät muodosta estettä palveluihin hakeutumiselle ja että lasten oikeus riittävään tukeen toteutuu kaikissa tilanteissa.

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) toteaa, että muihin säädösmuutosehdotuksiin liittyy useita kokonaisuuksia, joilla on merkittäviä vaikutuksia lasten, nuorten ja lapsiperheiden sosiaalihuollon toimivuuteen, vaikka niitä ei ole esityksessä kaikilta osin arvioitu riittävän perusteellisesti tästä näkökulmasta.

MLL pitää tärkeänä, että lainsäädäntö muodostaa selkeän kokonaisuuden. Esityksessä jää osin epäselväksi, miten sosiaalihuoltolain muutokset suhteutuvat muihin säädöksiin ja käynnissä oleviin muihin uudistuksiin. Tämä koskee erityisesti palvelujen myöntämisen perusteita, eri palvelujen välistä työnjakoa sekä asiakkaan oikeuksien toteutumista tilanteissa, joissa tuki muodostuu useiden lakien mukaisista toimenpiteistä. Lapsiperheiden näkökulmasta tällainen epäselvyys voi johtaa siihen, että perhe ei saa oikea-aikaisesti oikeaa tukea tai joutuu asioimaan useiden eri toimijoiden välillä ilman selkeää kokonaisvastuuta.

MLL korostaa, että erityisesti lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluissa sääntelyn yhteensopivuus ja selkeys ovat keskeisiä. Lapsen tilannetta arvioidaan usein samanaikaisesti usean eri lain perusteella, kuten sosiaalihuoltolain, lastensuojelulain ja muiden sosiaalihuollon erityislakien sekä terveydenhuollon ja varhaiskasvatus- ja koululainsäädännön näkökulmasta. Esityksessä ei riittävästi tarkastella näiden lakien yhteisvaikutuksia eikä varmisteta, että sääntely tukee johdonmukaista ja lapsen edun mukaista päätöksentekoa.

Lisäksi MLL kiinnittää huomiota siihen, että lainsäädäntömuutokset voivat vaikuttaa palvelujärjestelmän rakenteisiin ja toimintatapoihin tavalla, joka ei ole kaikilta osin ennakoitu. Epäselvät tai väljät säädökset voivat johtaa erilaisiin tulkintoihin hyvinvointialueilla ja lisätä alueellista eriarvoisuutta varsinkin, kun hyvinvointialueiden taloudellinen tilanne on tiukka ja sopeutuspainee. Tämä on erityisen ongelmallista lasten näkökulmasta, koska heidän oikeutensa palveluihin eivät saa riippua asuinpaikasta.

MLL pitää tärkeänä myös sitä, että säädösmuutosten vaikutuksia arvioidaan riittävästi suhteessa asiakkaiden oikeusturvaan. Esityksen kokonaisvaikutuksia asiakkaan oikeuksiin ja hallinnollisiin menettelyihin ei ole arvioitu kattavasti. Lasten ja lapsiperheiden kohdalla tämä tarkoittaa, että muutokset voivat käytännössä vaikeuttaa oikeusturvan toteutumista, jos prosessit hämärtyvät tai päätöksenteko ei ole riittävän läpinäkyvää.

Kokonaisuutena MLL arvioi, että muihin säädösmuutosehdotuksiin liittyvät vaikutukset lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluihin jäävät esityksessä osin puutteellisesti tarkastelluiksi. Sääntelyä tulee täsmentää siten, että eri lakien välinen suhde on selkeä, lapsen edun ensisijaisuus toteutuu

kaikissa tilanteissa ja palvelukokonaisuudet muodostuvat johdonmukaisiksi ja toimiviksi. Lisäksi tulee varmistaa, että uudistusten yhteisvaikutuksia arvioidaan riittävästi ennen niiden toimeenpanoa, jotta voidaan välttää lasten ja perheiden aseman heikkeneminen.

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) katsoo, että esitysluonnos ei anna riittävää eikä oikeaa kuvaa lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista, erityisesti tarkasteltaessa vaikutuksia pitkällä aikavälillä lasten, nuorten ja lapsiperheiden näkökulmasta.

MLL pitää merkittävänä puutteena sitä, että taloudellisia vaikutuksia on arvioitu pääasiassa lyhyen aikavälin kustannusten ja säästöjen näkökulmasta. Esityksen taustalla on vahva kustannusten hillinnän tavoite, mutta samalla jää epäselväksi, millaisia pitkäaikaisia vaikutuksia ehdotetuilla muutoksilla on palvelutarpeen kehitykseen ja julkisen talouden kokonaiskestävyyteen. Erityisesti lasten ja lapsiperheiden palveluissa lyhyen aikavälin säästöt voivat johtaa merkittävästi suurempiin kustannuksiin myöhemmin.

Lasten ja nuorten hyvinvointiin kohdistuvat taloudelliset vaikutukset toteutuvat usein viiveellä. Jos ennaltaehkäiseviä palveluja ja varhaista tukea heikennetään, ongelmat voivat kasautua ja johtaa myöhemmin raskaampiin ja kalliimpiin palveluihin, kuten lastensuojelun sijaishuoltoon ja psykiatriseen erikoissairaanhoidon. Puutteellinen tuen tarpeen arviointi tai riittämätön tuki voi johtaa tilanteiden pahenemiseen ja palvelujen käytön siirtymiseen raskaammalle tasolle. Tällainen kehitys on sekä inhimillisesti että taloudellisesti kestäväntöntä.

Lisäksi MLL katsoo, että esityksessä ei riittävästi huomioida eri muutosten yhteisvaikutuksia. Sosiaalihuollon muutoksia tulee tarkastella yhdessä muiden samanaikaisten uudistusten kanssa, kuten sosiaaliturvan huomattavien leikkausten ja terveydenhuollon asiakasmaksujen tuntuvien korotusten sekä sote-järjestöjen valtioavustusten puolittamisen kanssa. Nämä heikennykset kohdistuvat monissa tilanteissa samoihin perheisiin. Ilman kokonaisvaltaista tarkastelua on vaarana, että yksittäiset muutokset näyttäisivät taloudellisesti perustelluilta, mutta niiden yhteisvaikutus heikentää lasten ja perheiden tilannetta ja lisää palvelutarvetta.

MLL korostaa, että riittävät investoinnit varhaiseen tukeen, peruspalveluihin ja perheiden arjen tukemiseen tuottavat pitkällä aikavälillä merkittäviä säästöjä vähentyneiden korjaavien palvelujen tarpeen kautta. Mikäli nämä investoinnit jäävät tekemättä, kustannukset siirtyvät myöhemmäksi ja kasvavat moninkertaisiksi.

Kokonaisuutena MLL arvioi, että esitysluonnoksen taloudellisten vaikutusten arviointi on puutteellinen erityisesti pitkän aikavälin, yhteisvaikutusten ja lapsinäkökulman osalta. Esitystä tulisi täydentää kattavalla ja realistisella arviolla siitä, miten muutokset vaikuttavat lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelutarpeeseen ja julkisiin menoihin pitkällä aikavälillä. Ilman tällaista arviointia on merkittävä riski, että säästötoimet heikentävät lasten hyvinvointia ja oikeuksien toteutumista ja johtavat samalla julkisen talouden kokonaiskustannusten kasvuun.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Mannerheimin Lastensuojeluliitto (MLL) katsoo, että esitysluonnos ei anna riittävää eikä kaikilta osin oikeaa kuvaa lakiehdotusten muista vaikutuksista ja erityisesti niiden yhteisvaikutuksista lasten, nuorten ja lapsiperheiden näkökulmasta.

MLL pitää merkittävänä puutteena sitä, että esityksessä tarkastellaan vaikutuksia pääosin yksittäisten muutosten tasolla, mutta eri uudistusten yhteisvaikutukset jäävät puutteellisesti arvioiduiksi. Esityksessä ei riittävästi huomioida sitä, miten samanaikaiset muutokset sosiaalihuollon rakenteisiin, palvelujen velvoittavuuteen, asiakasmaksuihin ja muihin sosiaaliturvaa koskeviin uudistuksiin vaikuttavat kokonaisuutena perheiden arkeen ja palvelutarpeeseen. Tämä on ongelmallista erityisesti lasten ja nuorten näkökulmasta, koska heidän hyvinvointinsa muodostuu useiden samanaikaisten tekijöiden yhteisvaikutuksesta.

MLL korostaa, että esityksessä ei riittävästi arvioida muutosten vaikutuksia lasten oikeuksien toteutumiseen. Vaikutusarviointit perus- ja ihmisoikeuksien näkökulmasta ovat puutteellisia ja että eri väestöryhmiin kohdistuvia vaikutuksia ei tarkastella riittävän konkreettisesti. Lasten kohdalla tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi palvelujen saatavuuden heikkenemisen, tuen viivästyminen tai oikeusturvan heikentymisen vaikutuksia ei ole arvioitu kokonaisuutena eikä pitkän aikavälin seurauksia ole riittävästi tunnistettu.

Lisäksi MLL pitää ongelmallisena, että esityksessä ei riittävästi tarkastella palvelurakenteiden muutosten vaikutuksia käytäntöön. Sääntelyn väljentyminen, käsitteiden epäselvyys ja palvelujen järjestämisen edellytysten muutokset voivat johtaa palvelujen pirstaloitumiseen, asiakkaiden ohjautumiseen palvelusta toiseen ja väliinputoamisen riskin kasvuun. Lapsiperheiden kohdalla tämä voi tarkoittaa, että perheen kokonaistilanne jää ilman selkeää vastuunkantoa ja lapsen etu ei toteudu johdonmukaisesti.

MLL kiinnittää huomiota myös siihen, että esityksessä ei riittävästi arvioida moniammatillisuuden ja palvelujen yhteensovittamisen muutoksia. Muutokset voivat käytännössä heikentää eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja vähentää erityisosaamisen käyttöä, mikä on keskeistä lasten ja nuorten tuen tarpeiden tunnistamisessa ja niihin vastaamisessa. Tämä voi johtaa siihen, että lasten tilanteet tunnistetaan liian myöhään ja tarvittava tuki viivästyy.

MLL pitää myös puutteellisena sitä, että esityksessä ei tarkastella riittävästi vaikutuksia alueelliseen yhdenvertaisuuteen. Ehdotetun sääntelyn väljyys ja lisääntynyt harkintavalta voivat johtaa siihen, että palvelujen saatavuus ja sisältö vaihtelevat merkittävästi hyvinvointialueittain. Lasten näkökulmasta tämä tarkoittaa, että oikeus tukeen ei toteudu yhdenvertaisesti, vaan riippuu asuinpaikasta, mikä on perustuslain kannalta ongelmallista.

Kokonaisuutena MLL arvioi, että esitysluonnoksen vaikutusarviointi on puutteellinen erityisesti yhteisvaikutusten, lapsivaikutusten ja palvelujärjestelmän toimivuuden näkökulmista. Esitystä tulisi täydentää siten, että vaikutuksia tarkastellaan kokonaisvaltaisesti, eri uudistusten keskinäiset vaikutukset huomioidaan ja lasten, nuorten ja lapsiperheiden asemaan kohdistuvat vaikutukset arvioidaan konkreettisesti ja riittävän syvällisesti. Ilman tätä on merkittävä riski, että uudistukset heikentävät lasten oikeuksien toteutumista ja lisäävät eriarvoisuutta palvelujärjestelmässä.

Iivonen Esa
Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry